

OPETUSHALLITUKSEN VASTAUKSIA
EUROOPAN KOMISSIION YKSIKÖIDEN VALMISTELUASIAKIRJAAN
"KOULUT 2000 LUVUN TASALLE " (Bryssel, 11.7.2007, SEC(2007) 1009)

Euroopan komissio hakee avoimen konsultaation kautta jäsenmaiden näkemyksiä toimenpiteistä, joita tarvitaan varmistamaan A) niiden oman laadukkaan kouluasteen koulutustarjonnan 21. vuosisadalla sekä B) tuomaan esille niitä kouluasteen koulutuksen piirteitä, joissa EU-tason yhteistyö voisi auttaa jäsenmaita modernisoimaan järjestelmiään. Konsultaation pohjaksi esitetään kahdeksan kysymystä.

Suomen tilannetta voi useiden kysymysten osalta pitää jopa esimerkillisenä. Kouluasteen koulutuksen suuret perusratkaisut koko ikäluokalle yhteisen peruskoulun toteuttamisesta alkaen sisältävät jo toteutettuja ratkaisuja kysymysten sisältämiin haasteisiin. Suomen peräkkäiset huippusijoitukset OECD:n PISA-tutkimuksessa kuvaavat tätä tilannetta. Oppimistulokset ovat tasaisen hyviä ja erityisen hyviä ollaan ns. heikoimman viidenneksen hyvän osaamisen varmentamisessa. Oppimistuloksissa painottuvat hyvien luku- ja matemaattisten sekä luonnontieteitä koskevien taitojen lisäksi myös ongelmanratkaisutaidot. Sen lisäksi koulujen väliset erot ovat vähäisiä.

Konsultaatiokyselyn lähtökohtana on tulevaisuussuuntautuneisuus. Sen perspektiivi on kuitenkin lyhyt, vuoteen 2010. Hallinnollisen päätöksenteon vakiintuneisuus johtaa siihen, että vuotta 2010 koskevat päätökset on käytännössä jo tehty. On oletettavissa, että monet EU:n konsultaatioon vastaajat lähtevät vallitsevan tilanteen kuvauksesta, jolloin tavoiteltu kuva aidosta tulevaisuuden mahdollisuuksista jää hahmottomatta. Tässä mielessä relevantimpi lähtökohta on pohtia tilannetta vähintään 10 vuoden aikaperspektiivillä. Tällöin näkökulma ulottuisi vuosiin 2017–2018 tai mieluummin vuosiin 2020–2025, jolloin kohdataan mm. suurten ikäluokkien työelämästä pois siirtymisen ja terveydenhuollon tuomat suuret rahoitushaasteet.

Opetushallituksen vastausten lähtökohta on pääosin kansallisen Koulutus tulevaisuuteen! – hankkeen tuottamissa tulevaisuuden hyvän koulun skenaarioissa (Critical action scenarios). Hankkeen tavoitteena on ollut lisätä tulevaisuusorientaatiota koulutuksessa ja ottaa huomioon mm. kestävä kehityksen vaatimuksia. Hankkeen työpajoissa on tarkasteltu koulutuksen tulevaisuuden tavoitteita sekä toimintavaihtoehtoja, joilla tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Skenaariotyöhön osallistui lapsia ja nuoria sekä laaja joukko koulutusalan, koulujen, kuntien, yliopistojen ja järjestöjen edustajia. Työpajojen tuloksena syntyi neljä koulutuspoliittista päätavoitetta:

- Tasa-arvon toteutuminen ja koulutuksen laadun säilyttäminen korkeatasoisena
- Terveen kasvun ja hyvinvoinnin tukeminen
- Elinikäinen ja elämänlaajuinen oppiminen ja oppimismahdollisuuksien kehittyminen kantavaksi ajatukseksi sekä
- Tulevaisuuden osaaminen ja yhteiskunnan kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen

Skenaariotyössä tuotettiin lisäksi 5-15 vuoden ajanjaksolle aikataulutettuja toimenpidekokonaisuuksia. Ne on ryhmitelty sen mukaan, mitä koulutuksen näkökulmia ne koskevat (kansallisia toimijoita, oppijoita ja opettajia, oppimisympäristöjä jne). Tässä Opetushallituksen vastausasiakirjassa käydetään skenaariotyön luokittelua. Vastaukset pohjautuvat pitkälti skenaariotyön tuottamiin näkemyksiin.

Vastaukset on rakennettu siten, että ensin kuvataan nykyisestä kansallisesta järjestelmästä sellaiset piirteet, joissa on onnistuttu hyvin. Lisäksi kuvataan käynnissä olevia toimia, joilla pyritään parantamaan koulutusjärjestelmää. Tämän jälkeen kuvataan tulevaisuuden mahdollisuuksina niitä asioita, joiden odotetaan ja edellytetään muuttuvan vuoteen 2025 mennessä.

Opetushallitus pitää myös tärkeänä sitä, että opettajien ja rehtorien tutkimusperusteisella korkeatasoisella koulutuksella turvataan laadukas opetus ja kilpailukykyinen työvoima koko Euroopan Unionin alueella.

Opetushallitus pitää tärkeänä sellaisen tutkimustoiminnan edistämistä, joka keskittyy kasvu- ja oppimisympäristöön. Opetustoiminnan kehittämisen kannalta on aivan olennaista aikaansaada Euroopan alueella kehittävä kokeilututkimusta, joka ottaa huomioon ympäröivän yhteiskunnan uudenlaiset vaatimukset oppimisympäristöjen kehittämisessä ja koulutuksen tasa-arvon turvaamisessa

Question 1: How can schools be organised in such a way as to provide all students with the full range of key competences?

Suomalaisessa peruskoulujärjestelmässä kaikki oppilaat saavat maan kaikissa osissa niin maaseudulla kuin kaupungeissa samanlaisen ja tasa-arvoisen koulutuksen ja näin ollen kaikille oppilaille voidaan taata samanlaiset avainkompetenssit. Tämä saavutetaan kansainvälisesti arvioiden suhteellisen pienin kustannuksin. Tavoitteena on pystyä tarjoamaan Suomen kouluissa maailman kärkiluokkaan kuuluvaa opetusta ja oppimista.

Yhtenäinen, täysin maksuton, yhdeksänvuotinen perusopetus ja erityisesti perusopetuksessa annettava oppimisen ja kehityksen yksilöllinen tuki tuottavat hyviä oppimistuloksia ja auttavat erityisesti heikoimpia oppilaita selviytymään opinnoistaan. Opintojaan jatkamaan hakeutuu välittömästi perusopetuksen jälkeen noin 97 % ikäluokasta. Perusopetuksen yhteyteen on luotu myös ns. lisäopetusjärjestelmä eli mahdollisuus opiskella 10. vuosi perusopetuksen lisäluokalla, mikäli oppilas tarvitsee lisää aikaa kehittymiselleen tai haluaa parantaa taitojaan ja kouluarvosanojaan selviytyäkseen paremmin toisen asteen opinnoissa.

Koulutuksen ohjausjärjestelmä on joustava ja tukea antava. Kansalliset tavoitteet ja toiminnan peruslinjat määritellään opetusta koskevassa lainsäädännössä sekä opetussuunnitelman perusteissa. Ne luovat järjestelmän koherenssin ja antavat kehittämiselle yhteisen suunnan. Kunnilla on vastuu koulutuksen järjestämisestä käytännössä ja runsaasti päätösvaltaa järjestämisen suhteen. On siis mahdollisuuksia yksilöllisiin ja joustaviin ratkaisuihin. Kunta- ja koulukohtaiset opetussuunnitelmat laaditaan kansallisten opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. Opettajilla on paljon pedagogista vapautta opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä mahdollisuus vaikuttaa koulunsa toimintaan. Suomessa ei ole kansallista koulutuksen tarkastusjärjestelmää, eikä perusopetuksen aikana tai sen päättyessä järjestetä kansallisia koulusaavutuskokeita. Oppimistuloksia arvioidaan otokseen perustuvilla kansallisilla arvioinneilla. Tuloksia ei käytetä koulujen vertailuun, vaan opetuksen kehittämiseen sekä kansallisesti että paikallisesti.

Suomi osallistuu kansainväliseen avainkompetenssien kehittämistyöhön intensiivisesti mm. EU-tasolla. Avainkompetensseista ollaan Suomessa varsin yksimielisiä, joten kansallinen sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin saavutetaan suhteellisen helposti.

Tulevaisuuden mahdollisuuksia:

Kansallinen näkökulma:

- Haasteena on julkisen rahoituksen riittävyys. Kilpailu resursseista kärjistyy vuosina 2020-2025, mikä johtuu demografisista muutoksista. Olennaista on, kuinka hyvin voidaan turvata koulutuksen resurssit, jotta oppimisen korkea taso voidaan turvata tasavertaisesti eri puolilla maata. Merkittävää on, millaisia ratkaisuja pitemmällä aikavälillä tehdään tavoista tuottaa ja rahoittaa opetustointia tukipalveluineen. Käyttöön saattaa tulla nykyistä monimuotoisempia palvelujen tilaaja-tuottajamalleja, jotka edellyttävät myös uudenlaisia hallinnointiratkaisuja.

Oppijan ja opettajan näkökulma:

- Holistisen ihmiskäsityksen vahvistuminen ja formaalin ja informaalin oppimisen yhdistyminen johtavat siihen, että eheytetty opetus sekä monipuoliset ja joustavat oppimisympäristöt saavat enemmän painoarvoa. Lisäksi kiinnitetään enemmän huomiota itsensä ilmaisuun ja luovuuteen sekä taide- ja taitoaineiden rooliin. Varhaista oppimisvaikeuksien tunnistamista vahvistetaan ja oppilaat opiskelevat yksilöllisten oppimisprofiiliensa mukaisesti edeten. Eri-laiset oppimisympäristöt ja oppimisen ohjaus tukevat opiskelua. Tulevaisuudessa hyödynnetään myös enenevässä määrin yksilöllisiä opiskelusuunnitelmia.
- Opetussuunnitelmia uudistettaessa ydinkompetenssit (mm. oppimaan oppiminen, ajattelun taidot, viestintä- ja vuorovaikutustaidot, kestävää tulevaisuutta rakentava osaaminen ja elämäntapa) otetaan keskiöön. Myös välineaineiden (lukeminen, laskeminen, kirjoittaminen) hallinnasta huolehditaan. Eri kouluasteiden opetussuunnitelmat muodostavat johdonmukaisen jatkumon ja hyvän pohjan elinikäiselle oppimiselle. Joustavuutta ja valinnaisuutta opinnoissa lisätään. Niissä koulu ja sen toiminta käsitetään nykyistä selvemmin sosiaalisena toiminnallisena organisaationa, jolla on yhteistyössä toteutettava kokonaisvaltainen kasvatus-, huolehtimis- ja opetustehtävä.

Question 2: How can schools equip young people with the competences and motivation to make learning a lifelong activity?

Elinikäisen oppimisen mahdollistava koulutusjärjestelmä (käytännössä mahdollisuus edetä opinnoissa uran valinnasta riippumatta) ja ydinkompetenssien vahvistuminen toimivat pohjana sille, että tulevaisuudessa oppijat ovat motivoituneita ja kompetentteja jatkuvaan itsensä kehittämiseen. Motivaatioon vaikuttaa suuresti työelämä ja sen asettamat kvalifikaatiovaatimukset. Kun työelämä edellyttää perustutkintojen suorittamista ja jatkuvaa itsensä kehittymistä, tämä jo itsessään motivoi ja ajaa nuoria käymään koulunsa loppuun. Motivaatio opiskeluun on kaikkiaan pitkälti tulosta siitä, millaisia kokemuksia yksilöllä on koulutuksen eri vaiheissa tapahtuneesta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Tämä haastaa kiinnittämään erityistä huomiota siihen, miten eri ikävaiheissa mahdollistetaan toimiva vuorovaikutus sekä oppilaiden kesken että oppilaiden ja opettajien/ohjaajien välillä. Tulevaisuudessa on myös hyvä pohtia elämän laajuisen oppimisen tuomia näkökulmia eli sitä, mistä kaikkialta osaamista saadaan ja miten tämä osaaminen hyödynnetään ja tunnustetaan virallisessa koulutusjärjestelmässä. Elinikäisen oppimisen merkitys lisääntyy tulevaisuudessa erityisesti alueilla, joilla vahvistetaan arkiselviytymistä erilaisissa työllisyysolosuhteissa. Tämä osaltaan laajentaa sekä kvalifikaatiovaatimuksia että konteksteja, joissa niitä voidaan oppia.

Elinikäinen oppiminen vaatii vahvan perustan, joka luodaan varhaiskasvatuksen (early years education), esiopetuksen sekä perusopetuksen aikana. Huomiota tulee kiinnittää varsinkin kou-

lutuksen nivelvaiheisiin ja siihen, että oppilaan siirtymät koulusta toiseen ja kouluasteelta toiselle sujuvat hyvin. Opintoihin ja erityisesti nivelvaiheisiin liittyvä pudokkuus (drop out) tulee ehkäistä ennalta hyvällä ohjauksella ja moniammatillisella yhteistyöllä.

Tulevaisuuden mahdollisuuksia:

Kansallinen näkökulma:

- Haasteena on in- ja non-formaalisen oppimisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä näihin liittyvät kansalliset ja kansainväliset raamit ja järjestelmät. Koulutusjärjestelmien ulkopuolella hankittu oppiminen edustaa pitkälti arkielämän selviytymisvalmiuksia, joita tulee jäsentää myös pedagogisesti.
- Elinikäisen oppimisen mahdollistuminen edellyttää joustavia ja monipuolisia vaihtoehtoja, jotka on sijoitettu yhteiskunnan toimintarakenteiden sisään. Erityinen haaste on rakentaa vaihtoehtoisia, elämäntapaan ja yksilöllisiin tarpeisiin suhteutettuja oppimisen ja opiskelun jatkumoa osaamisen ja selviytymisen ylläpidoksi ja parantamiseksi.

Oppijan ja opettajan näkökulma:

- Ohjauspalvelujen tunnetuksi tekeminen, kehittäminen ja riittävä rahoitus ovat keskeisessä roolissa tulevaisuuden elinikäisessä oppimisessa. Ohjausta ei voi yksilöllistää ilman lisäresursseja. Tämä edellyttää sekä opinto-ohjaajien lisäämistä että kaikkien opettajien ohjausvalmiuksien vahvistamista. Tämä pitää ottaa huomioon myös opettajankoulutuksessa. Aikuisopiskelijoita voidaan kouluttaa vertaisohjaajiksi.
- Oppimiskulttuuri tulee uudistaa oppijälähtöiseksi siten, että oppiminen on turvallista ja riittävän haasteellista. Emotionaalisten ja sosiaalisten prosessien tärkeys tunnustetaan oppimista vahvasti sääteleviksi tekijöiksi. Myös uudet aivotutkimuksen tulokset tulee ottaa käyttöön opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.
- Kaikille kouluasteille opintoihin tulee sisällyttää ikäkaudelle sopivaa työelämään tutustumista ja harjoittelua tai työssä oppimista, joka toimii pohjana koulun, työn ja yhteiskunnan voimakkaammalle linkittymiselle.
- Suomalainen ”oppimispolku” voisi konseptina toimia tulevaisuudessa eurooppalaisena standardina.

Oppimisympäristön näkökulma:

- Oppimisympäristöjä rakennetaan tai muunnellaan yhdistämällä nykyistä tietoisemmin fyysisiä, sosiaalisia, opetusteknologisia, paikallisia ja didaktisia ratkaisuja monipuolisiksi kestäväksi ja luovan elämäntavan oivallusporteiksi ja lyhdyiksi. Verkottuminen, kumppanuudet, moniammatillinen yhteistyö ja sidosryhmäyhteistyö – mukaan lukien kansainväliset yhteydet - ovat keskeisiä tulevaisuuden toimintamalleja myös kouluissa.
- Opiskeluprosessien rakentamisessa hyödynnetään nykyistä rikkaammin ja tehokkaammin erilaisia lyhyt- ja pitkäkestoisia opetusryhmiä. Tämä mahdollistaa oppimisen sosiaalisten ja psyykkisten/emotionaalisten tekijöitten huomioonottamisen.
- Tulevaisuudessa on oleellista, että tuetaan sekä koulujen valmiuksia monimuotoiseen yhteistyöhön että kotien ja koulujen kasvatuskumppanuutta.

Opetussuunnitelmatyön näkökulma:

- Opetussuunnitelman perusteita kehitetään kansallisena ohjausvälineenä ja paikallista opetussuunnitelmaa kehitetään kouluyhteisöjen joustavana työvälineenä. Eri kouluasteiden opetussuunnitelmat muodostavat johdonmukaisesti etenevän jatkumon, joka tukee elinikäisen oppimisen edellyttämien valmiuksien kehittymistä
- Opetussuunnitelman perusteissa otetaan nykyistä paremmin huomioon oppimista välittävien sosiaalisten psyykkisten/emotionaalisten tekijöitten merkitys ja niihin liittyvä pedagoginen ajattelu.

Ohjauksen näkökulma:

- Haasteena on myös oppimisen yksilöllisen tuen sekä opintoihin liittyvän ohjauksen laadukas toteuttaminen ja tätä kautta oppijoiden itseluottamuksen ja onnistumisen kokemusten vahvistaminen

Arvioinnin näkökulma:

- Elämän ikäisen oppimisen kannalta on oleellista, että pidetään huoli kannustavan ja oppilaita tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti kohtelevan oppilasarvioinnin sekä oppilaiden itsearviointitaitojen kehittamisestä.

Question 3: How can school systems contribute to supporting long-term sustainable economic growth in Europe?

Taloudellinen kasvu ekologisesti kestäväällä tavalla on tulevaisuudessa kaikkien haasteena. Yhtäältä on kulutettava enemmän, jotta taloudet pysyisivät kannattavina, mutta toisaalta luonnonvarojen liiallinen kulutus rapauttaa maapallolla elämisen mahdollisuuden. Suomessa on valmisteltu laajapohjaisesti eri hallinnonaloilla ja pääministerin johdolla arvovaltaista kestävä kehityksen strategiaa. Työryhmän koulutusjaosto on tehnyt suunnitelman, joka tulee ohjaamaan koulutusta ja kouluja toimimaan kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Kehittyneissä maissa, joissa työvoiman hinta on kallista verrattuna kehittyviin maihin, on tarpeen kiinnittää huomiota luoviin sektoreihin, innovaatioihin ja siihen, että koko markkina- ja työvoimakoneisto pysyy hyvin käynnissä. Tarvitaan huippuventureita ja toisaalta innovaatiopolitiikkaa, joka mahdollistaa uusien ideoiden rahoittamisen. Suomessa on virallisia tahoja, jotka toimivat aktiivisesti uusien innovaatioiden rahoittajina.

Tulevaisuuden näkökulmia:

Kansallinen näkökulma:

- Korkeatasoisen perusopetuksen turvaaminen kaikille on välttämätön edellytys yhteiskunnan innovatiivisuuden ja taloudellisen kilpailukyvyn kehittymiselle. Tämä antaa myös pohjan sille, että suuri osa ikäluokasta hakeutuu toisen asteen ja vielä korkea-asteen koulutukseen. Sekä ammatillisia että akateemisia opintoja on arvostettava tasavertaisesti.
- Oppiminen tulee ymmärtää pitkän aikavälin investoinniksi, joka tuottaa osaamista, taloudellista vaurautta ja hyvinvointia. On oleellista, että hallitusohjelmissa, valtion menokehyspäätöksissä ja kehittämissuunnitelmissa varmistetaan koulutukselle riittävät resurssit.
- Työvoimakoulutuksessa tullaan lisäämään yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaa koulutusta (tilaaja-tuottaja-malli). Yhteiskunnan tarjoama koulutus on järkevää keskittää opetusministeriön alaisuuteen.

Oppijan ja opettajan näkökulma:

- Kestävä taloudellinen kasvu edellyttää sitä, että työelämä ja koulu linkittyvät toisiinsa entistä tiiviimmin. Eräänä mahdollisuutena on kaikille koulutusasteille tutkintoon sisältyvä harjoittelu. Työn ja opiskelun yhdistäminen tulee mahdolliseksi suurimmalle osalle työllisistä. Tämä koskee aivan erityisesti työperäistä maahanmuuttoa.
- Tulevaisuudessa tarvitaan mahdollisuuksia entistä yksilöllisempiin oppimispolkuihin.
- Erityisesti työelämän piirissä syntyvän osaamisen tunnustaminen on tulevaisuudessa kestävä taloudellinen kasvun näkökulmasta enenevässä määrin tärkeää. Tätä varten on Suomessa kehitetty kansalliset raamit ja järjestelmä. Tarvitaan vastaava eurooppalaisen tason järjestelmä.
- Uudet ammatit syntyvät työelämän tarpeista. Vaikka niihin ei ole virallista koulutusta vielä, näille tulee olla avoimuutta koulutusjärjestelmässä.

Arvioinnin näkökulma:

- Kaiken päätöksenteon tulisi olla tietoperusteista. Koulutuksen järjestäjille on siksi tarjottava nykyistä parempia vertailutietoja päätöksenteon pohjaksi. Erityisesti tarvitaan jatkuvaa vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden arviointia.

Oppimisympäristöön liittyviä näkökulmia

- On ilmeistä, että tulevaisuudessa osa koulutusta antavista yksiköistä suurenee ja oppijan valinnanvapaus kasvaa. Myös laajat alueelliset ja erilaiset kuntien väliset koulutuksen ja sen tukitoimien rajapintaratkaisut yleistyvät.
- Opetuksen järjestäminen monipuolistuu. Erilainen etä- ja monimuoto-opetus sekä internetin kautta tapahtuva opetus lisääntyvät mikä lisää tuottavuutta. Tämä puolestaan mahdollistaa osaltaan kestävä taloudellisen kasvun. Toisaalta tämä edellyttää sitä, että koulun toiminnallisia rakenteita olisi järkevää jäsentää uudelleen joustavuuden lisäämiseksi.

Question 4: How can school systems best respond to the need to promote equity, to respond to cultural diversity and to reduce early school leaving?

Tulevaisuudessa lisääntyvä työperäinen maahanmuutto tulee lisäämään koulutuksen haasteita. Suomessa on kansainvälisesti arvioiden vähän maahanmuuttajia, mutta tämän odotetaan seuraavien 15 vuoden kuluessa muuttuvan. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrä koko Suomessa on toistaiseksi melko pieni, noin 3 % oppilaista. Kuitenkin pääkaupunkiseudun joillakin alueilla maahanmuuttajaoppilaita on jo noin 30 - 40 % oppilaista. Suomi on kehittänyt oman tapansa vahvistaa ja ylläpitää maahanmuuttajataustaisten oppilaiden omaa kulttuurista identiteettiä ja oman äidinkielen hallintaa ja samalla tukea sopeutumista suomalaiseen kulttuuriin ja suomen kielen taitoa. Kulttuurivähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden osalta pyritään toimimaan kaksikielisyyteen ja monikulttuurisuuteen. Maahanmuuttajien oman äidinkielen opetusta järjestetään yli 50 kielessä. Tällä hetkellä tekeillä on maahanmuuttajakoulutuksen strategia. Lisäksi kehitetään toimenpiteitä maahanmuuttajaoppilaiden tukemiseksi ja opintojen ohjaamiseksi erityisesti perusopetuksen päättövaiheessa.

Vaikka Suomessakin on koulutuksellisen tasa-arvon, kulttuurisen monimuotoisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyn haasteita, niiden tuomat ongelmat ovat kuitenkin yleisesti ottaen melko pienet. Koulutuksellinen tasa-arvo on Suomessa kansainvälisesti arvioiden huippuluokkaa. Varhainen

koulusta poisjääminen ei ole ongelma perusopetuksessa. Sen sijaan ammatillisessa koulutuksessa keskeyttäminen on haaste. Tällä hetkellä työelämä Suomessa valtaosin edellyttää nuorilta ammatillisen koulutuksen päästötodistuksen. Mikäli työelämän asenne säilyykin positiivisena tai muuttuu koulutuksen kannalta entistä positiivisemmaksi, se ennaltaehkäisee drop-outia merkittävästi.

Tulevaisuuden mahdollisuuksia:

Kansallinen näkökulma:

- Haasteena on maahanmuuton lisääntyminen ja sen hallittu hoitaminen. Yhteiskunnan on laaja-alaisesti osallistuttava tasa-arvoisen koulutusjärjestelmän kehittämiseen. Joudutaan tekemään päätöksiä mm. maahanmuuttajien kotouttamisesta, aiemman osaamisen tunnistamisesta, valmentavasta ja valmistavasta koulutuksesta, kielenopettamisen kehittämisestä ja kaksikielisyyden vahvistamisesta.
- Olennaista on varmistaa vähemmistöihin kuuluvien sivistykselliset oikeudet.

Oppijan ja opettajan näkökulma:

- Tullaan tarvitsemaan lisää tukea oppijan identiteettityölle monikulttuurisessa ja nopeasti muuttuvassa maailmassa. Huomattakoon, että maahanmuutto on erityisen haasteellista Suomelle, jossa maahanmuuttajien määrä on ollut kansainvälisesti katsoen hyvin pieni.
- Erityisen tärkeää on varmistaa hyvä suomen/ruotsin kielen taito, työllistyminen ja täydet kansalaisoikeudet arjessa.
- Koulun toimintakulttuurin tulee kannustaa suvaitsevaisuuteen ja tuoda kulttuurinen monenlaisuus esiin rikkautena. Rasismille ja kiusaamiselle luodaan nollatoleranssi.

Question 5: If schools are to respond to each pupil's individual learning needs, what can be done as regards curricula, school organisation and the roles of teachers?

Suomalaisessa koulujärjestelmässä yksilölliset tarpeet pyritään ottamaan huomioon järjestämällä oppilaalle perusopetuslain mukaisesti kunkin edellytysten mukaista opetusta. Erityistä tukea tarvitseville järjestetään tuki- tai erimuotoista erityisopetusta. Lisäksi tarvitaan koko maassa entistä toimivampi oppimisvaikeuksien varhaisen tunnistamisen järjestelmä. Tarvittaessa oppimääriä voidaan yksilöllistää. Erilaisten oppijoiden kohtaamisen toimintamalleja on ollut esillä monissa viime vuosien hankkeissa. Opettajien valmiudet tällä alueella ovat parantuneet. Ajattelu on siirtynyt ainakin jossain määrin oppiaineista oppilaan ohjaamiseen ja tukemiseen.

Kansallisena eetoksena on ollut, että kaikki lapset saavat saman peruskoulutuksen asuinalueesta, taloudellisista resursseistaan, sukupuolestaan tai uskonnostaan riippumatta. Suomessa yksityiskoulujärjestelmä ei ole saanut sijaa kunnallisen koulutuksen rinnalla – yksityiskoulut ovat ensisijaisesti syntyneet aatteelliselta pohjalta, ei sosioekonomisen statuksen pohjalta. Tästä periaatteesta tullaan tuskin luopumaan seuraavien 15 vuoden aikana. Postmoderni ihmiskuva ihmisestä oman tiedon ja ajattelun luoja on kuitenkin haastaa tätä ajattelua. Keskustelua onkin viimeaikoina käyty siitä, tulisiko erityislahjakkaille mahdollistaa nopeampi eteneminen. On mahdollista, että ainakin jossain määrin tullaan näkemään yksilöityjä ratkaisuja ja oppimispolkuja myös perusopetuksessa. Oleellista on tunnistaa, miten paljon yksilöllisyyttä nykyinen koulutusjärjestel-

mä voi tuottaa ja millä keinoin. Jos yksilöllisyyttä vahvistetaan, joudutaan pohtimaan, mitä koulutusjärjestelmässä tulee muuttaa.

Tulevaisuuden mahdollisuuksia:

Kansallinen näkökulma:

- Haasteena on yksilöllistyvä oppiminen ja sen tunnustaminen. Tätä varten on olemassa valmiita rakenteita, mutta niitä pitäisi kehittää edelleen.

Oppijan ja opettajan näkökulmia:

- Eheytetty opetus antaa enemmän mahdollisuuksia itsensä ilmaisuun ja luovuuteen. Sen myötä tieto- ja taitoaineet tulevat tutkintojenkin tasolla tasa- arvoisiksi.
- Ohjauspalveluja kehitetään ja tehdään tunnetuksi. Opettajien, opiskelijoiden ja työelämän edustajien ohjauskoulutusta lisätään. Vertaisohjauksen taitoja opetetaan alaluokilta lähtien (tukioppilaat tms.)

Oppimisympäristön näkökulma:

- Osa kouluista suurenee ja oppijan valinnanvapaus kasvaa. Lähikouluperiaatteesta kuitenkin seuraa, että tulevaisuudessakin on pieniä kouluja.

Question 6: How can school communities help to prepare young people to be responsible citizens, in line with fundamental values such as peace and tolerance of diversity?
--

Lasten ja nuorten yhteiskunnalliseen osallistumisaktiivisuuteen on kiinnitetty huomiota. Viimeisimmissä opetus suunnitelman perusteissa on nostettu voimakkaasti esiin aktiivisen kansalaisuuden ja vaikuttamisen teemat. Tavoitteena on toimintakulttuuri, joka on avoin ja vuorovaikutteinen ja joka tukee yhteistyötä. Oppilaalla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa koulun toimintakulttuurin luomiseen ja sen kehittämiseen.

Keskeisiä tavoitteita aktiivisen oppimisen ohella ovat oppilaskuntatoiminnan vahvistaminen ja monipuolistaminen sekä koulun toimintakulttuurin kehittäminen yhteisölliseksi. Tämä mahdollistuu lisäämällä oppilaiden kuulemistä, osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia sekä yhteistoimintaa. Alle kouluikäisten lasten kuulemiskäytäntöjen ja niihin liittyvien rakenteiden luominen ja juurruttaminen ovat tärkeä lähtökohta osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden vahvistamisessa.

Kansallisessa koulutuksen tulevaisuutta koskevassa skenaariotyössä nuorilla on ollut selkeä ja vahva rooli muiden toimijoiden rinnalla. Opetushallituksen käynnistämän ja oppilaskuntatoimintaan perustuvan valtakunnallisen Lasten ja nuorten foorumin (LNF) tarkoituksena on muotoutua lasten ja nuorten aidoksi vuorovaikutusväyläksi ja vaikuttamisen kanavaksi. LNF:n kautta vahvistetaan koulujen ja oppilaitosten toimijoiden yhteistyötä muiden kunnan ja seudun toimijoiden kanssa. Näin nostetaan lasten ja nuorten näkemys paikalliseen ja kansalliseen päätöksentekoon.

Opetushallitus toimii yhteistyössä oikeusministeriön demokratiayksikön ja muiden tahojen kanssa demokratiakasvatuksen kehittämiseksi. Demokratian ja kansalaisvaikuttamisen kentällä on useita toimijoita ja monia hyviä projekteja ja hankkeita. Tavoitteena on nyt luoda oikeusministeriön sivus-

toille valtakunnallinen ”demokratia-materiaalipankki”, josta hyötyisivät luokanopettajat, aineopettajat, opettajaksi opiskelevat, yhteisöpedagogit, oppilaskuntaohjaajat ja parlamenttikerhojen vetäjät.

Tulevaisuuden mahdollisuuksia:

Kansallinen näkökulma

- Haasteena on luoda lapsille ja nuorille enemmän mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Tämä voi tapahtua perustamalla esimerkiksi ”lasten ja nuorten ministeriö” tai kansallinen ”lasten ja nuorten foorumi”.
- Vastuullinen kansalaisuus ja sen kehittyminen edellyttää, että yhteiskunta eri toimijoinen osallistuu laaja-alaisesti tasa-arvoisen koulutusjärjestelmän kehittämiseen.
- Kaikkien kouluasteiden opettajankoulutukseen tulisi sisällyttää kansalaisvaikuttamisen ja medialukutaidon opinnot.

Kuntien näkökulma

- Yhteistyö kuntien sisällä erityisesti koulu-, nuoriso- ja kulttuuritoimen sekä sosiaalitoimen välillä on välttämätöntä kehitettäessä lasten ja nuorten aitoja ja joustavasti toimivia kuulemis- ja vaikuttamisjärjestelmiä. Toimiva järjestelmä edellyttää selkeitä rakenteita, joissa tieto kulkee, ja päättäjät ja virkamiehet sisäistävät lasten ja nuorten kuulemisen tärkeyden sekä edesauttavat uusien toimintamallien juurruttamista kunnassaan. Kaikkiin kuntiin voidaan perustaa esimerkiksi lasten ja nuorten lautakunnat. Koulujen yhteistyö kunnan muiden virastojen sekä järjestöjen, organisaatioiden ja yritysten kanssa lisääntyy.
- Kuntien käytössä olevia verkkodemokratiavälineitä on tärkeä kehittää ja hyödyntää, kun rakennetaan lasten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmiä. Demokratiakasvatuksen kanssa toimiville tulisi perustaa esimerkiksi nettisivu, blogi tai sähköpostilista, jossa vaihdetaan tietoa ja näkemyksiä.
- Oppilaiden ja koulujen vastuullinen osallistuminen ja toisten kulttuurien ymmärtäminen eurooppalaisella ja globaalilla tasolla lisääntyy mm. kansainvälisten projektien kautta.

Oppijan ja opettajan näkökulma:

- Osallistumista voidaan edesauttaa sillä, että vertaisohjauksen taitoja opetetaan alaluokilta lähtien (esimerkiksi tukioppilas- tai vertaissovittelukoulutuksella tms.).
- Internetiin voidaan kehittää esimerkiksi kouludemokratia-indikaattori, jonka avulla niin opettajat kuin oppilaat pystyisivät arvioimaan ja vertailemaan oman koulunsa demokratiaa ja päätöksentekokulttuuria. Voitaisiin myös tehdä opettajan opas, jossa kerrottaisiin miten erilaisia osallistumiskokeiluja ja -tapoja voidaan hyödyntää omassa opetuksessa.
- Koulun käytänteissä painotetaan kumppanuuspedagogisia ratkaisuja ja toimintamalleja.

Question 7: How can school staff be trained and supported to meet the challenges they face?

Suomessa opettajan ammattia arvostetaan erittäin paljon. Ammattitaito perustuu maisteritasoiseen koulutukseen, johon sisältyy laaja käytännön harjoittelu. Osaavien opettajien rooli on ollut

keskeinen Suomen erinomaisten PISA-tulosten taustalla. Viimeisin hallitusohjelma korostaa korkeaa oppimisen laatua ja sisältää lupauksen opettajan ammatin vetovoimaa lisäävistä toimenpiteistä ja opettajien täydennyskoulutuksen kehittämisestä.

Opettajan roolissa keskeisiä tulevaisuuden haasteita ovat oppimis-opetusprosessin laajeneminen koulun ulkopuolelle. Keskeistä on näkemys uusista oppimisympäristöistä. Näissä opettajuutta haastavat moniammatillisissa ja usein kansainvälisissä verkostoissa toimiminen sekä didaktiset että oppilaanohjaukseen liittyvät muutokset. Ajankohtaisia haasteita ovat oppimisen ohjaaminen ja toteuttaminen tieto- ja viestintäteknologioita hyödyntäen sekä in- ja non-formaalin oppimisen tunnistaminen. Monet muutoksista ovat niin suuria, että voidaan kysyä merkitsevätkö ne koko oppimis-opetusprosessin paradigman muutosta.

Eräs keskeinen opettajuuden muutoksen ajuri on Suomen monikulttuuristuminen. Se asettaa vaatimuksia opettajien kompetensseille. Se myös haastaa ottamaan nykyistä enemmän maahanmuuttajataustaisia henkilöitä opettajakuntaan. Näitä muutoksia tukemaan on käynnistetty useita toimenpiteitä. Eräs tällaisista on rahoitus opetustoimen monikulttuurisuusstrategioiden rakentamiseksi. Opetusministeriö on selvittänyt opettajatarvetta maahanmuuttajataustaisten opetuksessa.

Yksi Suomen koulujärjestelmän vahvuuksista on heikoimpien oppilaiden tukeminen varhaisella oppimisvaikeuksiin puuttumisella. Suomi kulkee kohti inklusiivista koulua, jolla se pyrkii siihen, että myös heikoimmat oppilaat voivat osallistua mahdollisimman paljon normaaliopetukseen. Tätä kautta opettajuus muuttuu laaja-alaisemmaksi, mikä samalla edellyttää moniammatillisempaa työskentelyotetta.

Tulevaisuuden mahdollisuuksia:

Kansallinen näkökulma

- Haasteena on turvata ja vahvistaa opettajan ammatin vetovoimaa, niin että uudet ikäluokat edelleen valitsevat opettajakoulutuksen yhtenä kiinnostavimmista ammattivaihtoehdoista.

Oppijan ja opettajan näkökulma:

- Kouluissa hyödynnetään tulevaisuudessa yhä enemmän hajautettua asiantuntijuutta ja tästä syystä tulevaisuudessa on tärkeää lisätä ohjausvalmiuksia. Ohjauspalvelujen tunnetuksi tekeminen ja kehittäminen ovatkin keskeisessä roolissa tulevaisuuden elinikäisessä oppimisessä. Tämä edellyttää, että ohjausvalmiuksia lisätään koko henkilökunnalle ja muille opetukseen osallistuville. Kaikkien opettajien valmiuksia opettaa ja ohjata erilaisia oppijoita ja erityistä tukea tarvitsevia oppijoita tulee edelleen lisätä perus- ja täydennyskoulutuksessa. Opettajankoulutuksessa niin perus- kuin täydennyskoulutuksessa painopistettä tulee siirtää oppijan kasvuprosessien ohjaukseen sekä osallistavaan toimintakulttuuriin ja kumppanuusajatteluun.
- Opettajan työn ammattikuvat tulevat monipuolistumaan, ja niitä tulee tukea nykyistä joustavammin työehdoin, opettajien omien oppimisympäristöjen ja –yhteisöjen sekä asiantuntijaverkostojen avulla. Opettajien ja työelämän välillä tulee olemaan voimakkaampi yhteys mm. opettajien työssäoppimisjaksojen kautta. Sisäinen ja ulkoinen yrittäjäyys lisääntyvät opettajan ammatissa. Uudistavaa oppimista tukevasta opettajuudesta ja oppimiskulttuurista tulee arkipäivää. Opettajan asemaa ja roolia opiskelun ohjaajana vahvistetaan parantamalla työn tukea sekä uudistamalla toimintakulttuuria ja oppimisprosesseja.
- Tarvitaan parempaa laadunhallintaa inklusiivisen opetuksen tueksi. Lisäksi tarvitaan opettajien ja koulun johdon arvo-osaamista, jotta syntyy aito erilaista oppijuutta tukeva ilmapiiri.

Opettajien arvo-osaaminen tulee korostumaan tulevaisuudessa myös kestäväen kehityksen näkökulmien (sosiaalisen, kulttuurisen ja ekologisen) korostumisen myötä.

Question 8: How can school communities best receive the leadership and motivation they need to succeed? How can they be empowered to develop in response to changing needs and demand?

Suomessa opetuslalla siirrettiin vastuuta valtiorhallinnosta kuntatasolle ja myös kouluille 1980- ja 1990-luvuilla. Opetussuunnitelmia uudistettiin tässä yhteydessä niin, että mukaan tuli voimakas paikallisen tason näkökulma. Seuraava opetussuunnitelmauudistus 2000-luvulla siirsi painopistettä jonkin verran takaisin niin, että kansallinen normi, opetussuunnitelmien perusteet, tulivat sisältämään taas enemmän sekä sisältöä että oppilasarviointia koskevia elementtejä.

Käynnissä olevan peruskuntauudistuksen myötä Suomessa siirryttäen aiempaa suurempiin ja verkostomaisempiin opetushallinnon alueellisiin ja paikallisiin yksiköihin, mikä monipuolistanee koulutustarjontaa ja lisäänee oppijan valinnanvapautta. Samalla johtamisen painopistettä siirretään jälleen paikallistasolle sekä jaettuun johtajuuteen. Opetushallinnon vastuita jaetaan myös uudelleen yhteistyössä muiden toimialojen kanssa, mikä merkitsee valtiorhallinnon tasolakin tiettyjä tarkistuksia eri hallinnonalojen (mm. sosiaalitoimi, työministeriö) välillä. Sähköinen palvelutuotanto (mukaan lukien hallintopalvelut) muuttavat tiedonjakamisen ja vaikuttamisen kanavia.

Tulevaisuuden mahdollisuuksia:

Kansallinen näkökulma

- Haasteena on uusien, laajojen koulutusta koskevien vapauksien ja tilivelvollisuuden ratkaiseminen. Valtion vastuu suhteessa kuntiin arvioidaan uudelleen peruspalvelu-uudistuksen myötä. Tavoitteena on tarkempi tasa-arvon toteuttamisen analyysi suhteessa resurssien kohdentamiseen, jolloin myös yksikköhinnat tarkistetaan. Lisäksi kehitetään tarvepohjaisia ennakointimalleja opetustoimen suunnitteluun.
- Valtion hallinnolle ja koulutuksen järjestäjille tuotetaan parempia vertailutietoja päätösten pohjaksi tavoitteena jatkuva vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden arviointi kaikessa päätöksenteossa. Samalla paikallistason hyvät käytännöt tuodaan kansallisen järjestelmän kehittämisen tueksi. Kouluille ja oppilaitoksille luodaan vertaiskehittämisen ja –arvioinnin toiminnallisia edellytyksiä ja rakenteita.
- Oppiminen ymmärretään ratkaisevaksi investoinniksi kansakunnan hyvinvointiin.

Kuntatason näkökulma

- Koulu ja koulutoimi oppivana organisaationa edellyttää johtamiskoulutusta, jossa painopisteet ovat henkilöstö- ja muutosjohtamisessa. Kehittäminen oppimisprosessina sidotaan nykyistä paremmin osaksi koulujen ja oppilaitosten toimintakulttuuria.
- Oppilaitosjohtamisen uusiin haasteisiin vastataan koulutuksen kansallisella suunnitelmalla, joka ottaa huomioon alan moniammatillisuuden, verkostomaisen toiminnan (ml. eri sidosryhmät sekä kansainväliset verkostot) sekä alan eettiset haasteet. Rajapintahallinnointia vahvistetaan.
- Peruskuntauudistuksen myötä kasvava oppilaitoskoko ei ole sinänsä ihanne. Siten samanaikaisesti tulee tukea lähikoulujen ja –palvelujen toimintamahdollisuuksia.